Shamsiddinov Burhonjon Jakbarovich, Qo‘qon davlat universiteti, “Falsafa va dinshunoslik” kafedra mudiri.

Abdurahimov Behzodjon Bahromjon o‘g‘li, Qo‘qon davlat universiteti, “Falsafa va dinshunoslik” kafedrasi stajyor-o‘qituvchisi.

Шамсиддинов Бурҳонжон Джакбарович — заведующий кафедрой «Философия и религиоведение» Кокандского государственного университета.

Абдурахимов Бехзоджон Бахромжон угли — стажёр-преподаватель кафедры «Философия и религиоведение» Кокандского государственного университета.

Shamsiddinov Burhonjon Jakbarovich — Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Kokand State University.

Abdurahimov Behzodjon Bahromjon o‘g‘li — Trainee Lecturer at the Department of Philosophy and Religious Studies, Kokand State University.

YOSHLAR TADBIRKORLIGINING IJTIMOIY BARQARORLIK VA IJTIMOIY MOBILLIKKA TA’SIRI

ВЛИЯНИЕ МОЛОДЁЖНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА НА СОЦИАЛЬНУЮ СТАБИЛЬНОСТЬ И СОЦИАЛЬНУЮ МОБИЛЬНОСТЬ.

THE IMPACT OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP ON SOCIAL STABILITY AND SOCIAL MOBILITY.

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy barqarorlik va ijtimoiy mobillikka ta’siri ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadbirkorlikning bandlik, iqtisodiy mustaqillik, inson kapitali va ijtimoiy kapitalni rivojlantirish orqali yoshlarning ijtimoiy maqomini o‘zgartirishdagi o‘rni ochib beriladi. Tadqiqotda tizimli, institutsional, qiyosiy va ijtimoiy-falsafiy tahlil metodlaridan foydalanildi. O‘zbekiston Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida yoshlarning demografik salohiyati va tadbirkorlik faoliyatidagi ishtiroki ko‘rib chiqildi. Natijada yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy

barqarorlikka ta’siri ko‘p omilli jarayon ekanligi, uning samaradorligi ta’lim, moliyaviy resurslar, ijtimoiy aloqalar va institutsional sharoitlarga bog‘liqligi asoslandi. Yoshlar tadbirkorligini inklyuziv ijtimoiy mobillik mexanizmi sifatida rivojlantirishga doir ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Аннотация. В статье с социально-философской точки зрения анализируется влияние молодежного предпринимательства на социальную стабильность и социальную мобильность. Раскрывается роль предпринимательства в изменении социального положения молодежи посредством расширения занятости, экономической самостоятельности, человеческого и социального капитала. В исследовании использованы системный, институциональный, сравнительный и социально-философский методы анализа. На основе данных Национального комитета по статистике Узбекистана рассматриваются демографический потенциал молодежи и ее участие в предпринимательской деятельности. Обосновано, что влияние молодежного предпринимательства на социальную стабильность представляет собой многофакторный процесс, эффективность которого зависит от образования, доступа к финансовым ресурсам, социальных связей и институциональных условий. Предложены научно-практические рекомендации по развитию молодежного предпринимательства как механизма инклюзивной социальной мобильности.

Abstract. This article examines the impact of youth entrepreneurship on social stability and social mobility from a socio-philosophical perspective. It explores how entrepreneurship can transform young people's social status through employment, economic independence, and the development of human and social capital. The study applies systemic, institutional, comparative, and socio-philosophical methods. Data from the National Statistics Committee of Uzbekistan are used to examine the demographic potential of young people and their participation in entrepreneurial activities. The findings suggest that the relationship between youth entrepreneurship and social stability is

multidimensional and depends on access to education, financial resources, social networks, and institutional support. The article proposes practical recommendations for developing youth entrepreneurship as a mechanism of inclusive social mobility.

Kalit so‘zlar: yoshlar tadbirkorligi, ijtimoiy barqarorlik, ijtimoiy mobillik, inson kapitali, ijtimoiy kapital, bandlik, inklyuziv rivojlanish, yoshlar siyosati.

Ключевые слова: молодежное предпринимательство, социальная стабильность, социальная мобильность, человеческий капитал, социальный капитал, занятость, инклюзивное развитие, молодежная политика.

Keywords: youth entrepreneurship, social stability, social mobility, human capital, social capital, employment, inclusive development, youth policy.

Kirish. XXI asrda mehnat bozori transformatsiyasi, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va demografik o‘zgarishlar yoshlarning jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy mavqeini mustahkamlash masalasini dolzarb vazifaga aylantirmoqda. Yoshlarning ta’lim, bandlik va tadbirkorlik faoliyatiga jalb etilishi nafaqat iqtisodiy o‘sish, balki ijtimoiy barqarorlik va teng imkoniyatlarni ta’minlash uchun ham muhimdir. Xalqaro Mehnat Tashkilotining 2024-yilgi hisobotida yoshlar bandligi, munosib mehnat sharoitlari va kasbiy imkoniyatlarni kengaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan [1]. O‘zbekiston sharoitida mazkur masala alohida ahamiyatga ega. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yil 1-yanvar holatida 14–30 yoshdagi yoshlar soni 9 630 556 kishini yoki mamlakat aholisining 25,7 foizini tashkil etgan [2]. Bu ko‘rsatkich yoshlar salohiyatidan samarali foydalanish, ularning iqtisodiy mustaqilligini ta’minlash va ijtimoiy faolligini oshirish zaruratini ko‘rsatadi. Yoshlar tadbirkorligini faqat daromad olish yoki yangi biznes tashkil etish vositasi sifatida baholash yetarli emas. U yoshlarning mustaqil qaror qabul qilishi, ijtimoiy munosabatlarga kirishishi, kasbiy tajriba orttirishi va jamiyatdagi

mavqeini o‘zgartirishiga imkon beruvchi ijtimoiy institut sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Tadqiqotning maqsadi yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy barqarorlik va ijtimoiy mobillikka ta’sir mexanizmlarini ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilish hamda O‘zbekiston sharoitida uning samaradorligini oshirishga doir takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda tizimli, institutsional, qiyosiy va ijtimoiy-falsafiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning empirik asosini milliy statistika ma’lumotlari, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etdi.

Yoshlar tadbirkorligi va ijtimoiy barqarorlikning nazariy asoslari. Ijtimoiy barqarorlikni jamiyatda nizolarning mavjud emasligi bilangina izohlash to‘g‘ri emas. U ijtimoiy institutlarning izchil faoliyat yuritishi, fuqarolar o‘rtasidagi ishonch, imkoniyatlardan foydalanish va o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashish qobiliyatini ham qamrab oladi. Shu ma’noda barqarorlik statik holat emas, balki jamiyatning yangilanish va muvozanatni saqlash jarayonidir. Yoshlar tadbirkorligi ushbu jarayonga bir nechta mexanizm orqali ta’sir ko‘rsatadi. Birinchidan, u yoshlarning bandligini ta’minlash va daromad manbalarini shakllantirishga yordam beradi. Ikkinchidan, mustaqil qaror qabul qilish va mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Uchinchidan, mijozlar, hamkorlar va boshqa ijtimoiy guruhlar bilan aloqalarni kengaytiradi. To‘rtinchidan, innovatsion g‘oyalar va yangi xizmatlarning yuzaga kelishiga sharoit yaratadi. Jahon bankining World Development Report 2024 hisobotida iqtisodiy rivojlanish uchun korxonalar samaradorligi, texnologiyalarni o‘zlashtirish va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish muhimligi ta’kidlangan [3]. Bu yondashuv yoshlar tadbirkorligini iqtisodiy faollik bilan bir qatorda ijtimoiy moslashuv va rivojlanish omili sifatida o‘rganish zaruratini asoslaydi. Biroq tadbirkorlikning o‘zi ijtimoiy barqarorlikni kafolatlamaydi. Biznesning muvaffaqiyatsizligi, beqaror daromad, moliyaviy majburiyatlar va teng bo‘lmagan boshlang‘ich imkoniyatlar yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy holatiga

salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Demak, tadbirkorlikning ijtimoiy samarasi uning mavjudligi bilangina emas, balki faoliyat sharoitlari va natijalari bilan belgilanadi.

Tadbirkorlik — ijtimoiy mobillik mexanizmi. Ijtimoiy mobillik shaxs yoki ijtimoiy guruhning jamiyatdagi mavqei va ijtimoiy-iqtisodiy holatining o‘zgarishini anglatadi. Uning vertikal shakli maqomning yuqorilashi yoki pasayishini, gorizontal shakli esa shaxsning ijtimoiy mavqei tubdan o‘zgarmagan holda kasbi, faoliyati yoki yashash joyining almashishini ifodalaydi. Tadbirkorlik yoshlar uchun vertikal ijtimoiy mobillikning mumkin bo‘lgan kanallaridan biridir. Yangi biznes tashkil etish orqali yosh inson daromadini oshirishi, kasbiy tajriba orttirishi, yangi ijtimoiy aloqalar o‘rnatishi va boshqa shaxslar uchun ish o‘rinlari yaratishi mumkin. Shu bilan birga, tadbirkorlik imkoniyatlaridan foydalanish barcha yoshlar uchun bir xil emas. Moliyaviy resurslar, sifatli ta’lim, axborot, bozorlar va professional tarmoqlarga kirish imkoniyatidagi farqlar tadbirkorlik natijalariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. OECD tadqiqotlarida ham ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishning kasbiy imkoniyatlar va ijtimoiy mobillikka ta’siri qayd etilgan [4]. Shu asosda yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy mobillik salohiyatini quyidagi konseptual bog‘liqlik orqali ifodalash mumkin: **Inson kapitali + moliyaviy imkoniyatlar + ijtimoiy kapital + institutsional qo‘llab-quvvatlash + bozor imkoniyatlari → tadbirkorlik natijalari → ijtimoiy mobillik.** Ushbu bog‘liqlik tadbirkorlikning muvaffaqiyati faqat shaxsiy tashabbusga emas, balki iqtisodiy va ijtimoiy muhitga ham bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Inson kapitali va ijtimoiy kapitalning o‘rni. Yoshlar tadbirkorligining rivojlanishida inson kapitali muhim o‘rin tutadi. Inson kapitali ta’lim, kasbiy bilim, amaliy ko‘nikma, raqamli savodxonlik va muammolarni hal qilish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Ushbu resurslar yosh tadbirkorning bozorni o‘rganishi, biznesni rejalashtirishi va tavakkalchiliklarni boshqarishiga yordam beradi. Biroq bilim va ko‘nikmalarning mavjudligi har doim ham muvaffaqiyatli tadbirkorlikka olib kelmaydi. Ularni amaliy faoliyatga aylantirish uchun moliyaviy resurslar, maslahat, mentorlik va bozor aloqalari zarur. Ijtimoiy kapital

aynan shu jarayonda muhim ahamiyat kasb etadi. Oila va yaqinlar bilan munosabatlar boshlang‘ich yordam manbai bo‘lishi mumkin. Kasbiy uyushmalar, universitetlar, mentorlar va turli ijtimoiy guruhlar bilan aloqalar esa yangi bozorlar hamda hamkorlik imkoniyatlarini ochadi. Demak, yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy mobillikka ta’siri inson kapitali va ijtimoiy kapitalning o‘zaro uyg‘unlashuvi orqali kuchayadi. Bu holat tadbirkorlikni faqat individual iqtisodiy faoliyat emas, balki ijtimoiy munosabatlarni shakllantiruvchi jarayon sifatida ham baholash imkonini beradi.

O‘zbekistonda yoshlar tadbirkorligining rivojlanishi. O‘zbekistonda yoshlarning iqtisodiy faolligini oshirish va tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biridir. 2024-yilga mo‘ljallangan “Yoshlar va biznesni qo‘llab-quvvatlash yili” davlat dasturida yoshlar bandligi, tadbirkorlik imkoniyatlarini kengaytirish va kasbiy tayyorgarlikni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar belgilangan [5]. Milliy statistika qo‘mitasining ochiq ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda 20–24 yoshdagi yakka tartibdagi tadbirkorlar soni 16 078 nafarni, 25–29 yoshdagilar esa 28 910 nafarni tashkil etgan. 2025-yilda mazkur ko‘rsatkichlar mos ravishda 20 690 va 32 226 nafarga yetgan [6]. Shuningdek, 2025-yilda o‘zini o‘zi band qilganlar soni 20–24 yosh guruhida 563 546 nafarni, 25–29 yosh guruhida esa 618 175 nafarni tashkil etgan [7]. Ushbu ko‘rsatkichlar yoshlarning iqtisodiy faoliyat shakllarida ishtirok etayotganini ko‘rsatadi. Biroq yakka tartibdagi tadbirkorlik va o‘zini o‘zi band qilish tushunchalarini aynan bir xil hodisa sifatida baholash mumkin emas. O‘zini o‘zi band qilish ko‘pincha individual mehnat va daromad olishga asoslangan bo‘lsa, tadbirkorlik faoliyatni kengaytirish, yangi bozorlarni egallash va qo‘shimcha ish o‘rinlari yaratish imkoniyatiga ega. Shu sababli yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda o‘zini o‘zi band qilishdan barqaror mikro-biznesga, undan esa kengayuvchi va innovatsion biznesga o‘tish imkoniyatlarini yaratish muhimdir. Bunda moliyaviy savodxonlik, biznesni boshqarish, raqamli marketing va huquqiy bilimlarni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish lozim.

Yoshlar tadbirkorligi va ijtimoiy tenglik muammosi. Tadbirkorlikning ijtimoiy mobillikka ijobiy ta’siri uning barcha yoshlar uchun teng imkoniyatlar yaratishini anglatmaydi. Hududiy tafovutlar, oilaning iqtisodiy holati, ta’lim sifati, raqamli infratuzilma va moliyalashtirish imkoniyatlari yoshlarning tadbirkorlik faoliyatiga kirishida muhim to‘siqlar bo‘lishi mumkin. Bonaparte va Kumar tadqiqotida tadbirkorlik hamda daromadlar tengsizligi o‘rtasidagi munosabat tahlil qilingan [8]. Bunday tadqiqotlar tadbirkorlikning ijtimoiy natijalarini iqtisodiy muhitdan ajratib baholash mumkin emasligini ko‘rsatadi. Yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy ta’sirini uch darajada o‘rganish mumkin: - **Mikro daraja:** yoshning daromadi, iqtisodiy mustaqilligi va kasbiy maqomining o‘zgarishi. - **Mezo daraja:** oila, mahalla va mahalliy mehnat bozoridagi bandlik hamda hamkorlik munosabatlariga ta’siri. - **Makro daraja:** iqtisodiy faollik, innovatsiya, ijtimoiy mobillik va jamiyat barqarorligiga ta’siri.

Shu nuqtayi nazardan, yoshlar tadbirkorligining samaradorligini faqat tashkil etilgan bizneslar soni bilan o‘lchash yetarli emas. Bizneslarning faoliyat davomiyligi, yaratilgan ish o‘rinlari, daromadlar barqarorligi va ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj yoshlarning ishtiroki ham hisobga olinishi kerak.

Yoshlar tadbirkorligining inklyuziv ijtimoiy mobillik modeli. Tadqiqot natijalariga asoslanib, yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy mobillikka ta’sirini quyidagi konseptual model orqali ifodalash mumkin: **Demografik salohiyat → inson kapitali → tadbirkorlik kompetensiyasi → institutsional imkoniyatlar → tadbirkorlik faoliyati → bandlik va daromad → ijtimoiy maqomning o‘zgarishi → ijtimoiy mobillik → ijtimoiy barqarorlik.** Mazkur modelning o‘ziga xos jihati shundaki, unda tadbirkorlik iqtisodiy natija bilan cheklanmay, ijtimoiy maqomni o‘zgartirishga xizmat qiluvchi jarayon sifatida talqin etiladi. Modelda ta’lim, moliyalashtirish, mentorlik, raqamli infratuzilma va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash o‘zaro bog‘liq omillar hisoblanadi. Modelning ilmiy-amaliy ahamiyati yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish siyosatini biznes boshlash uchun mablag‘ ajratish bilan cheklamasdan, teng imkoniyatlar yaratish

va uzoq muddatli ijtimoiy natijalarga erishishga yo‘naltirish zaruratini asoslashdan iborat.

Xulosa va takliflar. Yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy barqarorlik va ijtimoiy mobillikka ta’sirini o‘rganish quyidagi xulosalarni shakllantirish imkonini berdi.

Birinchidan, yoshlar tadbirkorligi iqtisodiy faoliyat shakli bo‘lish bilan birga, yoshlarning mustaqilligi, ijtimoiy subyektligi va jamiyatdagi mavqeini o‘zgartirish imkoniyatlarini kengaytiruvchi mexanizmdir. Ikkinchidan, tadbirkorlikning ijtimoiy barqarorlikka ta’siri bandlik, daromad, ijtimoiy integratsiya va iqtisodiy faollik orqali namoyon bo‘ladi. Biroq ushbu ta’sir avtomatik xususiyatga ega emas, balki tegishli institutsional va ijtimoiy sharoitlarga bog‘liq. Uchinchidan, inson kapitali va ijtimoiy kapital yoshlar tadbirkorligining muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardir. Ta’lim, raqamli kompetensiyalar, mentorlik va professional aloqalarni rivojlantirish tadbirkorlikning ijtimoiy mobillik salohiyatini kuchaytiradi. To‘rtinchidan, O‘zbekistonda yoshlarning demografik salmog‘i va iqtisodiy faolligi yoshlar tadbirkorligini uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim yo‘nalishi sifatida ko‘rib chiqishni talab qiladi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi: - Ta’lim tizimida moliyaviy va huquqiy savodxonlik, biznesni boshqarish hamda raqamli tadbirkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish. - Chekka hududlardagi yoshlar, xotin-qizlar va imkoniyatlari cheklangan yoshlarning moliyalashtirish hamda mentorlik xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish. - Yosh tadbirkorlarni universitetlar, biznes uyushmalari va tajribali tadbirkorlar bilan bog‘lovchi hamkorlik tarmoqlarini rivojlantirish. - Yoshlar tadbirkorligi samaradorligini baholashda bizneslar soni bilan bir qatorda ularning yashovchanligi, daromadlar barqarorligi va yaratilgan ish o‘rinlarini hisobga olish. - O‘zini o‘zi band qilishdan mikro-biznes va innovatsion tadbirkorlikka o‘tishni qo‘llab-quvvatlaydigan uzluksiz institutsional mexanizmlarni shakllantirish.

Umuman olganda, yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy barqarorlikka ta’siri iqtisodiy faollik, teng imkoniyatlar va ijtimoiy mobillikning o‘zaro uyg‘unlashuvi orqali kuchayadi. Shu sababli yoshlar tadbirkorligi siyosatining strategik maqsadi nafaqat yangi bizneslarni tashkil etish, balki yoshlarning ijtimoiy mavqeini yaxshilash va jamiyatning barqaror rivojlanish salohiyatini oshirishdan iborat bo‘lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. International Labour Organization. Global Employment Trends for Youth 2024: Decent Work, Brighter Futures. Geneva: ILO, 2024. DOI: 10.54394/ZUUI5430.

2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston aholisining 25,7 foizini yoshlar tashkil etadi. 2025-yil 5-mart.

3. World Bank. World Development Report 2024: The Middle-Income Trap. Washington, DC: World Bank, 2024.

4. OECD. Career Guidance, Social Inequality and Social Mobility: Insights from International Data. OECD Education Spotlights, No. 11. Paris: OECD Publishing, 2024. DOI: 10.1787/e98d0ae7-en.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-fevraldagi PF-37-son Farmoni. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasini “Yoshlar va biznesni qo‘llab-quvvatlash yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida.

6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Number of Individual Entrepreneurs (Total) by Age Group. SIAT rasmiy statistik ma’lumotlar bazasi.

7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Number of Self-employed (Total) by Age Group. SIAT rasmiy statistik ma’lumotlar bazasi.

8. Bonaparte, Y., Kumar, N. Does Entrepreneurship Really Reduce Income Inequality? Finance Research Letters. 2024. Vol. 69, Part B. Article 106234. DOI: 10.1016/j.frl.2024.106234.